

Velferdsvurderingsskjema for mjølkeku i båsfjøs og løsdrift

12.3.2009

Dette skjemaet er en del av kurstilbudet "Dyrevelferd i storfeholdet" og er et hjelpemiddel som kan brukes for å bedre dyrevelferden i ditt fjøs. Viktige grunner for å satse på dyrevelferd er å sikre dyras velferd, helse og trivsel, å sikre bondens økonomi, sikre markedsmuligheter og å tilfredsstille offentlige krav.

Skjemaet er ikke altomfattende og innebærer ingen som helst slags godkjenning av fjøset eller driftsopplegget ditt. Opplegget er imidlertid ment som et undervisningsverktøy for å påpeke gode sider ved driftsopplegget ditt, men som og i endel tilfelle vil sette fingeren på ulike forbedringsområder. Skjemaet er ment til bruk både i båsfjøs og løsdrift. De spørsmålene som ikke gjelder for din besetning, hopper du over.

Skjemaet er bygd opp på en slik måte at ulike tema kan puttes inn i en av tre kategorier, henholdsvis grønn, gul eller rød. På de enkeltfeltene hvor du krysser av på grønt, indikerer dette at produksjonen på dette området vanligvis er god. Forbedringer kan kanskje gjøres, men er normalt ikke nødvendig av hensyn til dyras velferd. Gule felt tilsier akseptable forhold, men en kan likevel tjene på å foreta forbedringer på sikt, noe som må vurderes i hvert enkelt tilfelle. På de enkeltfeltene hvor du ender opp med å krysse av på rødt felt, er produksjonen din ikke velferdsmessig akseptabel eller også direkte i strid med norsk lov. Her må/ bør forbedringer gjennomføres mer eller mindre umiddelbart. Det er og med en kommentar med anbefalinger som kan være aktuelle å følge ved utbedring eller nybygging.

Skjemaet er bygd opp slik at det er funksjonen til bygning og dyras omgivelser som "kontrolleres", og ikke så mye de absolutte målene i cm og meter. Dette gjør at skjemaet må brukes med en stor grad av skjønn, men vær likevel ærlig! Du lurer ingen andre enn deg sjøl – og dyra dine! Noen steder er likevel sentrale mål med. Det er heller ikke uten videre gitt at skjemaet peker direkte på årsaken til et problem, men bare påpeker konsekvensen av dette. For å løse problemet kan det derfor enkelte ganger bli en reell detektivjobb som må utføres. I denne prosessen kan det være nyttig å spørre seg; hva ser jeg, hva er årsaken til det jeg ser og hvordan kan dette problemet løses? Kontakt gjerne helsetjenesteveterinær eller –rådgiver. Konkrete tiltak føres opp under tiltak og bør tidfestes. Tidsfristene en setter opp kan være gitt av frister i forskrifter og liknende eller det kan være egne frister.

Sett av et par timer en eller to ganger i året til denne vurderingen. Den bør gjentas årlig, men til samme tid for å være sammenliknbar fra år til år. Nye, oppdaterte skjemaer finner du på internettsiden www.husdyrvelferd.no

Lykke til!

Generelle opplysninger

Dato _____

Navn, adresse, produsentnummer _____

Båsfjøs eller løsdrift _____

Byggeår (år for nybygg eller for siste større omgjøring) _____

Fôring

Råmjølkstildeling til nyfødte kalver

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Tidlig tildeling av råmjølk og i rikelige mengder er viktig for å bygge opp et godt immunforsvar hos den enkelte kalven.

GRØNN: 2 – 6 liter råmjølk tildeles rutinemessig i løpet av de første 6 t etter fødsel. **GUL:** 2 – 3 liter råmjølk tildeles vanligvis i løpet av 12 t etter fødsel. **RØD:** ingen spesielle rutiner for tildeling av råmjølk.

Anbefalt: det er anbefalt at kalvene tildeles 2 – 6 liter råmjølk av god kvalitet så snart som mulig etter fødsel, men seinest innen 6 timer. Det er en fordel å dele opp store mengder i flere porsjoner.

Tiltak: _____ Egen frist: _____

Hold hos kviger og kyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Kyr i et middels hold er en forutsetning for god helse, produksjon og fruktbarhet. Sjuke dyr vil ofte ha et avvikende hold.

GRØNN: dyras hold vurderes jevnlig og det store flertallet har normalt hold i forhold til laktasjonsstadiet og alder. **GUL:** dyras hold vurderes sporadisk og mer enn 1/3 av dyra er enten for feite eller for magre. **RØD:** det foretas ikke holdvurdering av dyra. En del dyr i besetningen er avmagret eller svært feite uten spesielle sjukdomsårsaker.

Det er anbefalt å foreta holdvurdering av dyra hver eller annen måned, og i tillegg å følge opp enkelt dyr spesielt rundt kalving, ved sykdom og seint i laktasjonen.

Tiltak: _____ Egen frist: _____

Antall ganger kraftfôrtildeling til kyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Tildeling av kraftfôr i få, men store porsjoner fører til store pH svingninger i vomma, noe mikrobene her takler dårlig. Resultatet er en ustabil vomflora og dårlig fungerende fordøyelse.

GRØNN: kraftfôrrasjonen deles opp i 4 – 6 daglige tildelinger. Ingen porsjon er større enn 2 – 3 kg. **GUL:** kraftfôrrasjonen deles opp slik at ingen porsjon blir større enn 3 – 4 kg. **RØD:** dyra får hele sin dagsrasjon i en eller to porsjoner, sjøl om porsjonsstørrelsen blir over 4 – 5 kg.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Vann; kalv, ungdyr, kyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Tilgang på rikelig med godt drikkevann er viktig for tilvekst, helse, produksjon og velvære.

Drikkevannskvalitet, volumstrøm (l per s), plass ved drikkekar og utforming av drikkekar er av stor betydning for det enkelte dyrets vannopptak, produksjon og helse.

GRØNN: drikkekarer er reinte, gir en god mengde og drikkevannet er klart. Det er god plass for dyra til å drikke uforstyrret av andre dyr. Det er mange nok drikkekarplasser. **GUL:** drikkevannet er reint og karet gir en brukbar mengde. Dyra kan gjennom døgnet drikke det vannet de trenger, men det er noe trangt, slik at de til stadighet må flytte seg unna for å gi andre dyr plass til å passere eller for å drikke. **RØD:** ureint drikkevann, for liten mengde (l per sek) eller stadig bortjaging fra drikkeplass. Det er for få drikkekarplasser. Mindre enn 10 cm drikkekarkant per ku (ved storkar) eller mer enn 8 kyr per drikkekar (enkeldrikkekar).

Det er anbefalt med maksimalt 8 kyr per enkeldrikkekar, eller minst 10 cm drikkekarkant per ku ved store kar.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Miljø og omgivelser

Lys

Lys er viktig for fruktbarhet, tilvekst, helse og trivsel.

GRØNN: 3 – 6 Watt med lysstoffrør per m² husdyrrom (over 200 lux). **GUL:** 2 – 3 Watt med lysstoffrør per m² husdyrrom (over 100 lux). **RØD:** under 2 Watt med lysstoffrør per m² husdyrrom (under 100 lux).

Anbefalt: 3 – 6 Watt med lysstoffrør per m² husdyrrom på dagtid (15-16 timer).

Nattlys ca 25 lux.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Luftfuktighet i isolerte fjøs

Ventilasjonen og isolasjonen i bygget skal være slik at innelufta oppleves passe tørr og behagelig å puste i. Økt ventilert mengde, lavere innetemperatur eller bedret bygningsisolasjon vil være med på å bedre luftkvaliteten og senke luftfuktigheten.

GRØNN: luftfuktighet er vanligvis mellom 50 og 80 % relativ fuktighet. **GUL:** luftfuktighet vanligvis på 40 – 50 eller 80 – 90 % relativ fuktighet. **RØD:** luftfuktighet vanligvis under 40 % eller over 90 % relativ fuktighet. Vinterstid vil det være kondens på vegger om fuktigheten er 95 – 100 %.

Anbefalt: luftfuktighet mellom 50 og 80 % relativ fuktighet. Høyere luftfuktighet er normalt ved lave temperaturer.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Kalv

Enkeltbinge

Nyfødte kalver vil vanligvis ligge mye og ”trykke” sine første 1 – 2 leveuker. Det at den ikke er sosial, samtidig som immunstatusen for spekalv er lav, gjør at en vanligvis ønsker å oppstalle kalven i enkeltbinge de første leveukene. En enkeltbinge tilbyr også vanligvis et lunt miljø for kalven disse første kritiske ukene.

GRØNN: spekalven står vanligvis i enkeltbinge de første 2 – 3 leveuker. Bingen er romslig (minst 1,5 m² for kalv opp til 4 uker/ minst 2 m² for kalv opp til 8 uker) og det er tørt, reint og trekkfritt med et varmeisolerende underlag i bingen. Kalven kan se og berøre en nabokalv dersom dette finnes. **GUL:** spekalven står vanligvis i enkeltbinge de første 1 – 3 leveuker. Bingen er relativt romslig (minst 1,5 m²), men en av faktorene tørt, reint og trekkfritt eller varmeisolerende underlag mangler. Kalven kan se og berøre en nabokalv dersom dette finnes. **RØD:** ingen bestemt plan for hvor lenge enkeltbingen brukes. Bingen er liten (under 1,5 m²) og en eller flere av faktorene tørt, reint og trekkfritt eller varmeisolerende underlag mangler. Kalven har ikke anledning til å se og berøre en nabokalv selv om dette finnes.

Det er anbefalt å huse spekalv i enkeltbinge i sine første 2 – 3 leveuker (dersom kalven ikke går sammen med ammeku/ mordyr). Miljøet skal være tørt, trekkfritt og med et varmeisolerende underlag. Kalven skal kunne se og berøre en nabokalv dersom dette finnes.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Gruppestørrelse for kalv oppstallet i fellesbinge og føret med mjølk

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

I store grupper vil det være et stort smittepress. Smittepresset øker med antall dyr i gruppa.

GRØNN: gruppestørrelse under 6 kalver. **GUL:** gruppestørrelse mellom 7 og 12 kalver.

RØD: gruppestørrelse over 12 kalver.

Anbefalt: smittepresset øker med økende gruppestørrelse. Det er derfor anbefalt at kalv som fortsatt føres med mjølk (eller er under 2 – 3 måneder gamle) ikke skal oppstalles i grupper større enn 10 – 12 kalver, men helst bare 4 – 6.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Aldersforskjell mellom eldste og yngste kalv i samme fellesbinge

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Ved stor aldersforskjell mellom eldste og yngste kalv i en fellesbinge hvor kalvene fortsatt føres med mjølk (under 2 – 3 måneders alder), vil de minste kalvene bli utsatt for et stort smittepress. De blir også lett bingens mobbeoffer.

GRØNN: aldersforskjell mellom eldste og yngste kalv er under 3 – 4 uker. **GUL:** aldersforskjell mellom eldste og yngste kalv er mellom 4 og 6 uker. **RØD:** aldersforskjell mellom eldste og yngste kalv er 6 uker eller mer.

Anbefalt: største aldersforskjell mellom eldste og yngste kalv er maksimum 3 – 4 uker

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Miljø hos kalv i samme fellesbinge

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Kalv har en liten varmeproduksjon og stor kroppsoverflate i forhold til vekt sammenliknet med eldre dyr og kan derfor ha et stort varmetap.

GRØNN: kalvene er oppstallet i en bing hvor det er tørt, reint, trekkfritt og med et varmeisolerende liggeunderlag. **GUL:** en av faktorene tørt, reint, trekkfritt eller varmeisolerende liggeunderlag er ikke tilfredsstillt. **RØD:** to eller tre av faktorene tørt, reint, trekkfritt eller varmeisolerende liggeunderlag er ikke tilfredsstillt.

Anbefalt: det skal være tørt, reint, trekkfritt og med et varmeisolerende underlag på liggeplassen.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Ungdyr

Plass per dyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

God plass er viktig for tilvekst, helse og trivsel. Forsøk har vist at det er mulig å øke tilvekst med 20 – 30 % kun ved å øke plassen per dyr. NB! Dette punktet er svært generelt og ulike driftsopplegg vil kreve ulike arealer for å fungere godt/ bedre.

GRØNN: minst 1 m² totalareal per 100 kg levende vekt. **GUL:** mellom 0,7 og 1 m² totalareal per 100 kg levende vekt. **RØD:** under 0,7 m² totalareal per 100 kg levende vekt.

Anbefalt: minst 1 m² totalareal per 100 kg levende vekt

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Reinhet ungdyr

Dyras reinhet virker ikke bare inn på dyras trivsel, men også på produktkvalitet og økonomi. Reinhet kan brukes som en nøkkelfaktor for å si noe om røker og oppstallingssystem.

GRØNN: (jur), buk og lår er "reine". Det er ikke antydning til "panser" eller gammel, fastsittende møkk. **GUL:** (jur) og buk er relativt rene. Det kan være noe delvis fastsittende møkk på bein og lår.

RØD: skitne dyr med gammel fastsittende møkk på (jur), buk eller lår.

Anbefalt: dyra skal være så rene som mulig uten gammel, panseraktig, fastsittende møkk. Brosjyren "Reine dyr – en forutsetning for god dyrevelferd og trygg matproduksjon" fra Animalia – Fagsenteret for kjøtt og Helsetjenesten for storfe kan brukes som et verktøy for å kartlegge dyrs reinhet.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Kyr

Liggeunderlag

Liggeunderlagets mjukhet er av stor betydning for dyrets velferd, helse og produksjon. Mjukhet måles med halvkule med diameter 12 cm som belastes med 200 kg. Nedsynkingen målt ved denne metoden er et uttrykk for underlagets mjukhet. Se Mattilsynets liste på internett eller kontakt utstyrsleverandør eller rådgiver for dokumentasjon for ulike underlags mjukhet.

GRØNN: mjukhet over 16 mm (løsdrift) eller over 8 mm (båsfjøs). **GUL:** mjukhet mellom 8 og 16 mm (løsdrift) eller mellom 4 og 8 mm (båsfjøs). **RØD:** betong, tre eller andre harde underlag.

Anbefalt og pålagt ved nyanskaffelse: 16 – 28 mm (løsdrift), 8 – 16 mm (båsfjøs)

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Liggebåsens totale lengde (løsdrift)

Av hensyn til muligheten for å legge og reise seg på en normal måte, er det viktig at liggebåsen er lang nok, spesielt plassert mot tett vegg.

GRØNN: over 2,4 m (mot vegg og i dobbeltrad) og med en åpen frontkonstruksjon. **GUL:** 2,2 – 2,4 m (mot vegg), 2,1 – 2,4 m (i dobbeltrad). **RØD:** under 2,2 m (mot vegg), under 2,1 m (i dobbeltrad).

Anbefalt ved nybygg; totallengde 2,4 – 2,6 m (mot vegg) eller 2,3 – 2,5 m (doppeltrad).

Front i liggebås bør være relativt åpen, uten noen bom/ hinder mellom 0,2 og 0,8 m over golvet.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

"Gnagsår" fra innredning, etefront osv

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Innredningen må være riktig utformet for at dyr ikke skal få skader eller sår forårsaket av feil utforming eller skadd/ ødelagt innredning. Typisk for besetninger med feil utformet innredning er at det er avslitt pels eller sårdannelse på samme sted på flere dyr.

GRØNN: ingen av dyra har avslitt pels eller hevelser på nakke, bog, rygg.

GUL: det er en tendens til avslitt pels på nakke, bog og rygg hos enkeltdyr.

RØD: det er avslitt pels, hevelser eller sårdannelse på nakke, bog og rygg på flere dyr.

Anbefaling: det skal ikke være avslitt pels, hevelser eller sår på noe dyr forårsaket av innredning. Vanlige skadeårsaker er feil utformet eller feiljustert etefront, feilplasserte rør i liggebås (se også på bæsskillene) eller annen feilutformet eller skadd innredning.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Kutrener (båsfjøs)

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Det er viktig at kutreneren er riktig plassert og brukt. Når kyrne er tilvent kutreneren, kan strømmen for lengre perioder koples ut, uten at dette har negativ innvirkning på reinholdet. Tekniske innretninger som brukes i husdyrrommet, skal kontrolleres minst én gang daglig.

GRØNN: jeg kontrollerer daglig at kutrenerens plassering er minst 5 cm over ryggen på kua når den står og eter. Den brukes ikke over sjuke eller brunstige kyr. **RØD:** jeg har ingen rutiner for å sjekke bruk eller plassering av kutreneren.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Gangunderlag friksjon (løsdrift)

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

For at dyr skal kunne bevege seg på en god måte må underlaget ha en god friksjon.

GRØNN: dyra beveger seg trygt med lange, raske skritt og med rett rygglinje. Blikket er rettet langt frem. **GUL:** dyra beveger seg med korte og litt langsomme skritt. Blikket er rettet mot underlaget.

RØD: dyra går med korte, stivbeinte skritt. Blikket er rettet mot underlaget og de går på en slik måte at rygglinjen er buet oppover. Det er en tydelig tendens til at dyra sklir på underlaget.

I løsdrift er det viktig med en god friksjon i golv i gangareal. Brettskurt betong brukes i stor utstrekning, men det anbefales også i dag å legge inn gummi i sentrale gangarealer, for eksempel gang mot førbrett. Denne slites ikke glatt av for eksempel gjødseltrekk på samme måte som betong.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Reinhet kyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Reine kyr bidrar til bedre jurnhelse, økt trivsel, mindre problem med parasitter og bedret hygiene i mjølkeproduksjonen.

GRØNN: jur, buk og lår er "reine". Det er ikke antydning til "panser" eller gammel, fastsittende møkk.

GUL: jur og buk er relativt reine. Det kan være noe delvis fastsittende møkk på bein og lår.

RØD: skitne dyr med gammel fastsittende møkk på jur, buk eller lår.

Anbefalt: dyra skal være så reine som mulig uten gammel panseraktig, fastsittende møkk.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Strøbruk

Strø har tradisjonelt hatt funksjon som komforthever og som et ledd i en god hygiene. Uansett om det er gode liggeunderlag, er det viktig å strø av hensyn til jurhelse og hygiene.

GRØNN: det strøs ofte og rikelig etter skraping og dyra er reine. **GUL:** det strøs sparsomt og sjeldent. **RØD:** det nyttes ikke strø.

Det er anbefalt å strø daglig og i slike mengder at dyra holder seg reine.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Atferd

Bruk av liggebås i løsdrift

Det er gjort flere studier som viser en sammenheng mellom andelen av dyr som, utenom mjølking og føringstid, står eller går formålsløst rundt i fjøset og komforten/ funksjonen av liggebåsene.

GRØNN: minst 85 % av kyrne ligger nede i en liggebås. De kan tygge drøv, hvile eller annet. **GUL:** minst 2 av 3 kyr ligger nede i en liggebås. **RØD:** færre enn 2 av 3 kyr ligger nede og hviler eller tygger drøv.

Det er anbefalt at 80 – 90 % av kyrne utenom mjølking eller føring, skal benytte liggebåsen. Brukes liggebåsen mindre enn dette, kan det skyldes ukomfortable liggeunderlag, feil utformet liggebås eller mye uro i fjøset. Spalteliggere skal ikke forekomme.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Tamhet

Dyr skal være tamme og godt vant med å bli stelt. Er de sky og redde vil det påvirke tilvekst og trivsel i negativ retning.

GRØNN: dyra nærmer seg deg, er sosiale og kjæle, snuser på din fremstrakte hånd og lar seg klappe. Dyr som ligger vil ikke nødvendigvis reise seg. **GUL:** dyra er nysgjerrige, men noe usikre og avventende. De holder seg fortrinnsvis på "trygg avstand" mer enn 1,5 – 2 m borte. Dyr som lå nede har reist seg. **RØD:** dyra er sky og redde. De trekker unna eller står i motsatt ende av bingen og ønsker ikke å nærme seg.

Det er anbefalt at storfe skal være trygge og godt tilvent menneskelig stell i løpet av sine første 6 levemåneder. NB! Tenk sikkerhet og sørg for retrettmulighet!

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Reiseatferd kyr

Storfeets reisebevegelse skjer i en lang, mer eller mindre sammenhengende reisebevegelse. Reisebevegelsen er illustrert i kursheftet.

GRØNN: kyrne reiser seg lett og uhindret i en lang, mer eller mindre sammenhengende reisebevegelse. **GUL:** kyrne reiser seg greit, men reisebevegelsen kan være noe avbrutt underveis. De må gå et skritt tilbake i siste del av reisebevegelsen. **RØD:** kyrne har problemer med å reise seg eller de reiser seg svært anstrengt. Reisebevegelsen kan innledes med at kyrne flere ganger prøver å "komme i gang" med å reise seg. Det kan være enkeltdyr som sklir ut med fram eller bakbein i visse faser av reisebevegelsen. En kan observere kyr som sitter som en hund i båsen.

Anbefalt: kyr skal lett og uhindret kunne reise seg opp uten å bli hindret av innredning. De skal ha et trygt fofeste under hele reisebevegelsen.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Helse

Jurhelse og fruktbarhet

En god helse er en forutsetning for god dyrevelferd. Fra Kukontrollen kan tallene for ny-infeksjon brukes som en indikasjon for jurhelse mens FS-tallet sier oss noe om fruktbarheten på gården.

GRØNN: ny-infeksjon mindre enn 52 og FS tall høyere enn 61 (begge tall er gjennomsnitt for Norge). **GUL:** ny-infeksjon mellom 52 og 80 og FS tall mellom 15 og 61. **RØD:** ny-infeksjon over 80 og FS tall under 15 (begge tall er dårligste 10 % i Norge).

Anbefalt: ny-infeksjon skal ligge så lavt som mulig, mens FS tallet bør ligge så høyt som mulig.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Velferd hos sjuke dyr

Sjuke dyr krever ro, ekstra omtanke og stell for å bli raskt friske igjen.

GRØNN: dyr som er sjuke oppstalles i trekkfritt, temperert rom og med varmeisolerende underlag. De har tilgang på friskt drikkevann og ettersees minst to ganger daglig. **GUL:** sjuke dyr mangler en av faktorene ovenfor. **RØD:** sjuke dyr mangler to eller flere av faktorene ovenfor.

Anbefalt: dyr som er sjuke oppstalles i trekkfritt, temperert rom og med varmeisolerende underlag. De har tilgang på friskt drikkevann og ettersees minst to ganger daglig.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Stell og stellrutiner

Fødeforhold

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Det er av stor betydning å gi kalven en optimal start på livet med tanke på blant annet hygiene og nedkjøling. En må og vurdere kuas "arbeidsbetingelser" under fødselen.

GRØNN: det er tørt og trekkfritt i fødebingen og med et varmeisolerende underlag. Kua er oppstallet i separat kalvingsbinge og går løs under kalving. **GUL:** en av faktorene tørt, trekkfritt eller varmeisolerende underlag er ikke tilfredsstillt. **RØD:** to eller tre av faktorene tørt, trekkfritt eller varmeisolerende liggeunderlag er ikke tilfredsstillt. Kalven fødes på golv av betong, spaltegolv eller rist.

Anbefalt: det skal være tørt og trekkfritt i fødebingen og med et varmeisolerende underlag. Kua er oppstallet i separat kalvingsbinge og går løs under kalving. Det er anbefalt med egen kalvingsbinge også i båsfjøs.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Halsbånd

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Spesielt ungdyr vokser fort og halsbåndets stramhet må kontrolleres regelmessig.

GRØNN: jeg kontrollerer at halsbånd på alle dyr er passe romslig minst 1 gang i uka.

GUL: jeg kontrollerer at halsbånd på alle dyr er passe romslig ca annenhver uke.

RØD: jeg har ingen rutiner for å sjekke om halsbånd er for stramme.

Anbefalt: halsbånd må sjekkes regelmessig på alle dyr for å sikre at de ikke blir for stramme.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Klauvstell

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Regelmessig kontroll og beskjæring av kyr i klauvboks er viktig for å forebygge og behandle lidelser i klauvene.

GRØNN: kyrne mine kontrolleres i klauvboks av erfaren klauvskjærer én til to ganger i året og klauver beskjæres ved behov. **GUL:** jeg kan en del om klauvskjæring og beskjærer selv etter behov.

RØD: jeg har ingen spesielle rutiner for klauvskjæring.

Anbefalt: profesjonell klauvskjærer bør kontrollere alle kyr i klauvboks minst én gang i året og utføre hensiktsmessig beskjæring. I de fleste besetninger vil det være behov for besøk av klauvskjærer minst to ganger i året. Enkeltdyr kan trenge hyppigere beskjæring.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Forebyggende eller kurativ tankegang

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

En bør så langt råd er forsøke å unngå at dyr blir sjuke/ skadde, fremfor bare å kurere dyr som er blitt sjuke/ skadde. En må jobbe systematisk for å finne årsaken til sjukdom og/ eller skade.

GRØNN: det jobbes systematisk med å forebygge sjukdom og/ eller skade. Skade- eller sjukdomsårsak fjernes fortløpende så langt råd er. **GUL:** en forsøker etter beste evne å fjerne årsak til skade eller sjukdom. **RØD:** ingen bestemte rutiner for å forebygge skade eller sjukdom.

Det er anbefalt å jobbe systematisk med å forebygge sjukdom og/ eller skade. Skade- eller sjukdomsårsak skal fjernes fortløpende.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

"Ku-øye"

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Det er viktig å føre et nøye tilsyn med det enkelte dyr slik at eventuelle avvik oppdages tidlig.

GRØNN: jeg observerer alle dyr i løpet av hvert stell. Avvik noteres og følges opp med nødvendig behandling. **GUL:** jeg går en rask runde i fjøset i løpet av dagen. Kan hende jeg hører med veterinær eller rådgiver om de dyra som ser sjuke ut neste gang de er innom. **RØD:** ingen spesielle rutiner for tilsyn.

Det er anbefalt å inspisere hvert enkelt dyr minst daglig, og å sette inn nødvendige tiltak ved behov. Dette vil også omfatte forebyggende tiltak.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Smitteforebyggende tiltak

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Smitteforebyggende tiltak dreier seg i stor grad om smittesluse, forhold rundt inn- og utlasting av dyr, mjølkebilsjåførens adgang og annet utstyr, men vel så viktig er bruken eller rutinene rundt slike opplegg.

GRØNN: hos meg kommer veterinær, rådgiver osv ikke inn i dyrerommet uten skifte av klær. Utstyr osv som bringes med inn er reint. Mjølkebilsjåføren har adgang kun til tankrommet. Dyr leveres til slakt på en slik måte at slaktebilsjåføren ikke behøver å gå inn i dyrerommet.

GUL: tiltakene er der, men bruken er tilfeldig/ brukes ikke. **RØD:** hos meg kan hvem som helst komme inn når som helst. Smittesluse finnes ikke og forholdene rundt levering av dyr er tungvinne, noe som gjør at blant annet slaktebilsjåføren til stadighet må være med inn i dyrerommet for å få dyr ut på bilen.

Anbefalt: det skal være egnede rom for å gjøre smittepresset så lavt som mulig. Utstyret skal brukes konsekvent. Flyten av personer inn og ut av driftsbygningen skal være så liten som mulig og begrenses helst til deler av bygningen.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Rutiner for kjøp av dyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Det er fare for at innkjøpte dyr kan dra med seg smitte fra andre besetninger. Et "lukket" driftsopplegg er anbefalt. Dersom det kjøpes inn dyr, bør disse komme fra besetninger med lik eller bedre helsestatus.

GRØNN: lukket besetning uten innkjøp av dyr. **GUL:** dyr kjøpes inn kun fra besetninger med kjent status, og som er på samme nivå eller bedre enn hos meg. Helseattest for besetningen følger innkjøpte dyr. **RØD:** dyr kjøpes inn tilfeldig eller helsestatus er ukjent ved ankomst til mitt fjøs.

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Beite

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Dyr som har tilgang til beite eller uteområde store deler av året, antas å ha en bedre helse og velferd enn dyr som kun holdes innendørs. Forskrift om hold av storfe stiller krav om at storfe oppstallet på bås, skal ha tilgang til beite eller annet uteareale i minst 2 måneder per år. Dyr i løsdrift bør også få tilbud om utegang deler av året. For disse gjelder et krav om utegang fra 2013.

GRØNN: *dyra går ute i minimum 2 måneder per år. De har tilgang til friskt drikkevann, nødvendig le for sol og vær og behandles forebyggende med tanke på parasitter.* **GUL:** *dyra går ute i minimum 2 måneder per år.* **RØD:** *ikke tilrettelagt for mosjon eller utegang noen tid av året.*

Det er anbefalt med uteliv i minimum 2 måneder per år, gjerne mer om forholdene ligger til rette for det. Uteliv kan også være i form av en luftegård eller også på andre tider av året enn beiteperioden. (NB! Endringer på gang i forskrift om hold av storfe; en utvidelse av beiteperioden er ventet og muligheten for bruk av luftegårder vil bli mer begrenset).

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Utlevering av dyr

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Det skal være tilrettelagt for utdriving og opplasting av dyr på transportmiddel. Forholdene bør være slik at dyra i stor grad går frivillig fra binge eller bås til dyrebil eller annet transportmiddel. En skal spesielt være oppmerksom på glatte golv, terskler, vinkler, dårlig belysning, skillevegger som er dårlig festet og skaderisiko. Tidsforbruket er en god pekepinn på hvor gode forholdene er. Godt tilpassede grunder med solide fester, kan være nok til å lage tilfredsstillende drivganger.

GRØNN: *dyra går frivillig uten tvang, det sees ikke sklispor på underlaget og skader forekommer ikke. Dyrebilsjåføren trenger ikke gå inn i fjøset men venter på rampa.* **GUL:** *dyrebilsjåføren må inn i fjøset. Flere dyr stopper opp eller rygger. Det tar mer enn 15 minutter å få en gruppe okser på dyrebilen. Det hender at dyr sklir og går ned på kne. En må ofte skyve, vri på halen eller dra i grime for å få dyra til å gå.* **RØD:** *dyrebilsjåføren må inn i fjøset. Mange dyr rygger og forsøker å komme seg tilbake til fjøset, slik at det tar lang tid å få dyra på bilen. Det forekommer ofte at dyra sklir, går ned på kne eller faller. Du er ofte redd for å bli skadet og gruer deg til å levere dyr.*

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Arbeidsmiljø

GRØNN	GUL	RØD
--------------	------------	------------

Det er viktig å legge til rette for en godt fungerende arbeidsplass. Ømme skuldre, albuer og knær til stadighet må oppfattes som faresignaler. En bør da gå nærmere inn i detaljene for å finne ut hva som kan føre til slik overbelastning. Skyldes det tungvinn utføring, bæring av mjølkeorganer eller har det sitt opphav i tidligere mer akutte skader som skyldes fall eller flytting av dyr? Gjør en vurdering av forholdene knyttet til helse, miljø og sikkerhet i ditt driftsopplegg, og vær bevisst på at et dårlig arbeidsmiljø også vil kunne virke inn på dyras velferd.

GRØNN: *har ikke opplevd akutte skader eller murrende muskler og ledd. Arbeidsdagen føles "lett" og jeg er motivert for nye arbeidsoppgaver.* **GUL:** *det har vært situasjoner med "nestenulykker" eller akutte skader og jeg opplever vonde muskler og ledd. Arbeidsdagen oppleves "tung" og lite lystbetont.* **RØD:** *det er til stadighet akutte skader eller jeg har dager hvor det av helsemessige årsaker ikke har vært mulig å gjennomføre driften på en god måte. Arbeidsdagen gjør meg deprimert.*

Tiltak: _____ Egen tidsfrist: _____

Oppsummering

Antall grønne kryss

Andel grønne kryss

Antall gule kryss

Andel gule kryss

Antall røde kryss

Andel røde kryss

Dette skjemaet er et hjelpemiddel i kurset "Dyrevelferd i storfeholdet" og målet er en bevisstgjøring rundt det å systematisk observere dyras velferdssituasjon på din gård som grunnlag for å gjøre forbedringer i bygning, driftsopplegg eller stellrutiner. Det er viktig å huske på at det ikke er et altomfattende skjema som kartlegger enhver tenkelig og utenkelig situasjon i besetningen, men det vil kunne hjelpe deg videre i en bevisst satsing på å forbedre dyras velferdsmessige situasjon.

Har du andre punkter som det vil være naturlig å kartlegge i din besetning?

Ta gjerne for deg andre områder som er sentrale i ditt driftsopplegg i en nærmere vurdering. For å lage egne grenser mellom grønt, gult og rødt må du ofte kikke litt i lovverk og annen litteratur, samt bruke sunn fornuft.

Ta vare på skjemaet, og sammenlikne det med resultatet neste gang du gjør samme operasjon. Har det skjedd noen forbedring? Sammenlikne punktene med de andre deltakerne i studieringen. Har andre medlemmer av studieringen gode løsninger som kan egne seg hos deg?